

Utrustning til tjeneste

Refleksjoner omkring misjonærutdannelse i vår tid

METTE BAGGE

I de snart 14 årene jeg har arbeidet med å utdanne misjonærer og jevnlig hatt kontakt med misjonærer på hjemmeopphold, har jeg stadig spurt meg selv hvordan en misjonærutdannelse egentlig bør være. Hvordan utrufter og «danner» en mennesker til en tjeneste med og for evangeliet i en fremmed kultur? Det er både et misjonsstrategisk og et sjelesørgisk anliggende.

1. Misjonærutdannelse - en del av misjonsarbeidet

Da Det Norske Misjonsselskap ble stiftet i 1842, ble det slått fast i grunnreglene at selskapets formål var å virke til Guds rikes utbredelse «...ved *utdannelse*, utsendelse og underhold av misjonærer...» (min utheving). Videre heter det i §3, i den opprinnelige språkdrakt:

«Selskabets Udsendinge dannes ordentligviis ved en i denne Hensigt opprettet skole.» Allerede året etter var Misjonsskolen i Stavanger opprettet. Dette viser at misjonsbevegelsens foregangsmenn i vårt land var realister. De skjønnte at kallet til misjon ikke var nok som forutsetning for misjonærtjeneste, der krevdes også en utrustning gjennom utdannelse. Ikke bare NMS, men også flere andre norske misjonsselskaper har fulgt opp denne tradisjonen.

Store forandringer har skjedd siden NMS sendte ut sin første misjonær. P.d.e.s. er det å reise til fremmede land og verdensdeler blitt en nærmest dagligdags affære. P.d.a.s. vet vi langt mer om mennesket enn før. Vi vet om slitasjemomenter ved å arbeide med mennesker og ved å skifte miljø, om behov for å bli forstått på egne premisser, om

hvordan uvant respons på det en er og gjør kan virke forvirrende, ja endatil gå på identiteten løs. Både staben i misjonsorganisasjonene og sjelesørgere som har med misjonærer å gjøre, erfarer stadig at påkjenningene for svært mange misjonærer er store.

Utdannelsen ved den gamle Misjonsskolen var solid. Den inneholdt både språk og allmenndannende fag i tillegg til de teologiske. Husandakter og møtevirksomhet var en selvfølgelig del av livet ved skolen. Når det gjelder studentenes bakgrunn, kan vi nok regne med at de var vant til hardt slit, at plikt og utholdenhet var velkjente dyder, og at kallet og den åndelige forankring var sterk når de ga seg ut på noe så fjernt og uvanlig som å ville bli pionermisjonærer i en temmelig ukjent verdensdel. De visste at de bare hadde Gud og seg selv å stole på.

Vesentlige forandringer har skjedd siden den gangen, både hjemme og «ute»¹.

1) Forholdene misjonærene arbeider under, har forandret seg sterkt fra pionertiden til etableringen og konsolideringen av de unge kirker. Misjonæren er ikke lenger sjef, men arbeider oftest på den stedeagne kirkes premisser, hvor mye er preget av en annen tankegang enn vår.

2) Forholdene her hjemme har forandret seg, ikke bare ved utviklingen av teknikk og økonomi, men også ved mer dyptgripende kulturelle forandringer som gir andre sosialiseringsmønstre for den som vokser opp idag, enn for bare 50 år siden - og dermed andre personlighetstrekk. Gjennomgående tåler folk mindre stress. Forskjellen mellom vår kultur og de kulturer vi møter i mange av de land vi arbeider i, har snarere økt enn minket. For eksempel finner vi i tradisjonelle kulturer ofte en autoritær lederstruktur, mens vi her hjemme nær sagt er vokst opp med demokrati fra barnehagen av.

3) De fleste har heller ikke den klare misjonæridentiteten som tidligere tiders misjonærer hadde, og møter ofte betydelig skepsis, også fra kristne mennesker, overfor det å skulle arbeide for å utbre kristen tro i en annen kultur.

I denne situasjonen er misjonærutdannelsen ikke i vesentlig grad forandret, bortsett fra den opprustningen av akademisk nivå som har skjedd i de siste 15-20 år. På den personlighetsdannende siden er den kanskje snarere svakere enn den gangen internatliv og gårdsstell hørte med til livet på «Misjonsmarka» i Stavanger. Både sjelesørgere og psykiatere som har med misjonærer å gjøre, har sett at her er viktige

ting å ta tak i. En undersøkelse om misjonærer i bistandsarbeid som nå foregår ved Senter for interkulturell kommunikasjon, peker i retning av at forberedelsens art og lengde har stor betydning for hvordan misjonærene klarer seg. Ved Misjonshøgskolens Praktisk-teologiske Seminar og i forbindelse med revisjon av skolens misjonærutdannelse for lekfolk, er en nå opptatt av å styrke den personlighetsmessige og åndelige delen av utdannelsen. Men det er et langsiktig prosjekt å utvikle en adekvat utdannelse.

Mitt hovedanliggende i denne artikkelen er å se på den kulturelle bakgrunn som bidrar til å forme våre misjonærkandidater, og reflektere over hvilke utfordringer denne bakgrunnen innebærer i vår sammenheng. Hva er karakteristisk for de endringer som har skjedd i vår vestlige kultur i etterkrigstiden? Hva vet vi om hvordan disse kulturelle trekk bidrar til personlighetsdannelsen? Hvilken betydning får dette for vår tenkning om misjonærutdannelse?

Jeg har valgt narsissisme-perspektivet som mitt hovedperspektiv i behandlingen av dette stoffet. En rekke forskere fra forskjellige fagmiljøer har anvendt dette perspektivet på en fruktbar måte i behandlingen av vår kulturelle utvikling, og på den måten bidradd til å klargjøre sammenhenger mellom kultur og individuell utvikling.

2. Noen karakteristiske trekk ved oppdragelse og sosialisering i vår tid

Begrepet sosialisering betegner den prosess som skjer når et individ lærer gjennom et sosialt miljø og i interaksjon med dette. Individet lærer miljøets normer, regler, verdier og tankemodeller ved å se, høre og erfare hvordan disse verdier kommer til uttrykk, i nærmiljø, samfunnsordninger, media etc. Slik danner individet en bevisst og ubevisst oppfatning av tilværelsen, seg selv og hva det innebærer å være menneske og samfunnsborger.

2.1 Individ - fellesskap

Vår vestlige sivilisasjon kjennetegnes bl.a. ved den plass individet har fått. Individualismen, som utviklet seg i opplysningstiden og ble videreført av romantikkens representanter, har også en rot i kristendommen. Jesu omsorg for den enkelte og Det nye testaments appell til personlig stillingtagen viser enkeltmenneskets verdi og betydning. Men i Vesten er individualismen til dels rendyrket i en form som er kristendommen fremmed, fordi kristendom i sitt vesen også er fellesskap, både på det horisontale plan, i samtiden, og med menneskeslekten i fortid og framtid. Det kan derfor være grunn til å se kritisk på en sterk fokusering av individet.

Det er ikke lenger det store å gjengi tidligere kunnskap og visdom, å stå som ledd i en rekke som formidler av fortiden til framtiden. Mens Alexander Pope på 1700-tallet kunne si:

True Wit is Nature to Advantage dressed.

What oft was thought, but ne'er so well expressed.

(fra *An Essay on Criticism*)

er kravet til dikting, og kunst i det hele tatt, senere blitt at den skal være original.

Også på annet hold kan en spore en oppfatning om at å gjøre en virkelig innsats, det er først og fremst å frambringe noe nytt og anderledes. Da setter en spor etter seg. Europeiske misjonærer vil gjerne bygge nytt, bidra til nystarting og omorganisering - og legge om hele hagen rundt huset der de bor. Rektor Øyvind Eide ved Misjonshøgskolen har i et tidlig arbeid nevnt en replikk av den kjente Uganda-biskop Festo Kivengere: «Dere misjonærer skal alltid gjøre så mye, utrette så mye.»² Det har ført til utspill som ikke alltid har vært kloke og gjennomtenkte. Og jo kortere periodene og tjenestetiden er, jo mindre tid har en til å «få gjort noe». Når en erfaren kirkeleder i Etiopia, Alemu Shetta, i et foredrag³ anså det nødvendig å minne misjonærer om å sette Kristus først, ikke personlige eller misjonens interesser, kan dette være noe av bakgrunnen.

2.2 Narsissisme og frisetting

Dette, på den ene siden å frigjøre seg fra de bånd tradisjoner gir, og på den andre siden å ha behov for å synliggjøre seg selv, er trekk ved vår kultur som historikeren Christopher Lasch og pedagogen Thomas Ziehe har interessert seg for. De påpeker begge de vesentlige forandringer som har skjedd i kulturen i etterkrigstiden, og hevder at disse forandringene bidrar til endrede sosialiseringsmønstre for de nye generasjoner som vokser opp. Dette påvirker igjen den psykiske struktur hos unge mennesker, ifølge Ziehe.

2.2.1 Narsissisme

Både Lasch og Ziehe bygger her på de teorier om narsissisme og narsissistiske trekk som er framsatt av flere ledende psykoanalytikere i vår tid. Mens Freuds klassiske psykoanalytiske teori bygger på en *konflikt*modell, konflikt mellom p.d.e.s. drift og p.d.a.s. krav om hemming av drift, er dagens spedbarnsforskere og psykoanalytikere mer opptatte av emosjonelle *behov* og *mangel* på emosjonelt gjen-svar. Psykiateren Bjørn Killingmo hevder at klinisk praksis viser «that emotional shortcomings rather than moral condemnation are the pathogenic contribution of the environment».⁴

Begrepet narsissisme⁵ er tatt fra legenden om Narcissus, som ble så forelsket i sitt eget speilbilde i vannet at han ble værende i vannkanten og stirre på det til han syknet hen og ble til en blomst. Men narsissisme som utviklingspsykologisk begrep et noe langt mer enn selvpotatthet. Det en kan kalle absolutt narsissistisk tilfredsstillelse oppleves bare i livmoren, der fosteret forutsettes å leve i fullstendig harmoni. Denne harmonien «krenkes» ved fødselen, når barnet møter den normale mennesketilværelse med sult, kulde og andre ulystfølelser. Ved å tilfredsstill barnets driftbehov (basale behov), og først og fremst ved ubetinget kjærlighet, «gjenoppretter» moren den skadde narsissismen.⁶ Barnet vil oppleve en slags «allmaktsfølelse», som det siden gradvis må gi slipp på. Hvis forholdet til foreldre/omsorgsperson er sterkt og godt og kontakten stabil, vil barnet kunne tåle tapet av illusjonen om allmakten, og utvikle en tillit til seg selv, til andre mennesker og til verden som gjør at det ikke stadig er avhengig av umiddelbar bekreftelse på dets verd og rett til å være til.

Det kan oppstå forskjellige forstyrrelser eller skader i barnets tidlige alder som gjør at denne utviklingen ikke blir tilfredsstillende. Da oppstår det en mangelproblematikk. «Den narsissistiske personlighet» er en betegnelse for en type personlighetsproblematikk som har sammenheng med den utviklingen vi har skissert. Typiske trekk er ekstrem selvsentrering, «grandios» selvbilde (noe av den opprinnelige allmaktsfølelsen sitter igjen) som veksler med følelse av litenhet og avmakt og derfor med lengsel etter bekreftelse og beundring. Vi kan si at det er et sterkt behov for å opprettholde en oppfatning av å være enestående storartet, og en dyp frykt for det motsatte. En må derfor stadig ha positiv respons som bekrefter selvbildet. Impulskontrollen er god, men fordi mye krefter ubevisst brukes på å skjule hjelpeløshet og raseri som finnes innerst inne, føler narsissisten ofte tomhet og kjedsomhet. Dette fører gjerne til at en prøver å fylle tomrommet med nye opplevelser, nye mennesker, arbeid og sex. Genuin interesse for andre mangler. På tross av sterk avhengighet av deres beundring, mangler narsissisten evne til å være reelt menneskelig avhengig av andre personer, og til innlevelse i andres situasjon. Andre kan snarere bli et slags tilskudd av egenskaper en selv ikke har. Narsissisten frykter aldersforandringer og alt som minner om forfall og død.

2.2.2 En narsissistisk kultur

Christopher Lasch bruker narsissismeproblematikken som model for beskrivelse av svakheter i dagens vestlige samfunn.⁷ Han bygger sin analyse på faglitteratur, skjønnlitteratur, media og reklame. Han påpe-

ker hvordan sammenbrudd av tradisjoner og framvekst av nye idealer om frihet og individuell utfoldelse gir nye mønstre i familie og samfunn. Dette får igjen innvirkning på menneskers oppfatninger og opplevelse av behov. Lasch hevder at det mennesker er på leting etter i vår tid, ikke er de store mål, verken politiske eller materielle i og for seg, heller ikke frelse i religiøs forstand, men *velvære*. Derfor dyrkes kropp og sunnhet og en søker fysisk og psykisk trygghet. Karakteristisk er en indre tomhet som bekjempes med aktivitet og emosjonell stimulans, ikke minst gjennom sex. Stadig skifte av omsorgspersoner i hjem og barnehage har gjort det vanskelig å utvikle tilfredsstillende, stabile forhold til andre. Det fører til mangelfulle og flyktige relasjoner, som igjen fører til svekket evne til dype, stabile relasjoner. Dette mønsteret har fått en ideologisk overbygning: retten til selvutfoldelse, kjærlighet og frihet i parforhold. På denne måten fremmer narsissistiske trekk i kulturen narsissistiske trekk i personligheten. Resultatet er at en søker intimitet, men er en redd for å bli bundet og risikere å hindres i vekst og utfoldelse. Sykdom, alderdom og død som setter stopper for utfoldelsen, er den store trussel som delvis fortreges. Usikre framtidsutsikter og frykt for undergang fører til at en ikke er interessert i fortid eller framtid. Det gjelder å leve og føle her og nå. I den grad en tar del i retninger og bevegelser i samfunnet, synes det å være mer for å styrke egen identitet enn å bruke sin identitet i kamp for en sak.

Både Lasch og Ziehe påpeker at sykdomsbildet hos psykiatriske pasienter har endret seg i senere år, og hevder, for øvrig med støtte av mange psykiatere, at sykdomsbildet er som «toppen av isfjellet». Det viser i forsterket utgave typiske trekk i befolkningen. Det vi møter i dag er ikke først og fremst hysteri og tvangsforestillinger som har sin rot i for mye tvang og kontroll. Langt mer typisk er et svakt selv, problemer med å sette mål og gjennomføre dem, utrygg identitet, en opplevelse av mangel, noe som gir et sterkt behov for å «utvide selvet» med ting, opplevelse eller idealiserte personer.

2.2.3 «Frisetting»⁸

Thomas Ziehe publiserte sin avhandling *Pubertät und Narzissmus* i 1975. Den er grunnlag for hans senere arbeider. Her mener han å kunne påvise hvordan de samfunnsmessige og kulturelle moderniseringstendensene gir nedslag i menneskers subjektive strukturer. I pakt med psykoanalytisk tradisjon betrakter Ziehe narsissisme i seg selv som noe positivt. Problemet er at vi finner en rekke påtagelige narsissistiske *forstyrrelser* i vår tid.

Et hovedpunkt hos Ziehe er at samfunnet ikke lenger møter den

enkelte først og fremst med krav om tilpasning og begrensning, men med tilbud og - tilsynelatende - en uendelighet av muligheter. Menneskene er «satt fri» ikke bare fra stavnsbånd og et arvemessig forhold til yrke og erhverv, men fra tradisjoner, familieformer og gammeldagse, puritanske idealer som sparsommelighet, omhyggelighet, strevsomhet og selvdisciplin. Dette gir nytt spillerom for egen utfoldelse og kreativitet, egen vurdering og egne forventninger, drømmer og lengsler.⁹ Svært mye av den påvirkning som møter de unge, understreker denne frisetting, og nærer drømmene og troen på å skape sitt liv etter sine drømmer. Og det å dyrke kjente stjerner og idoler bidrar til at en får litt av den «magiske glans» som idolet har. Dette kan sees som typiske narsissistiske forsterkninger for et svakt selvilde. Den økte frihet har gitt ideer om absolutt frihet, og media og reklame styrker denne illusjonen: En har rett til alt, og det en ikke har og ikke mestrer, kan en få / klare ved hjelp av noe som reklamen tilbyr.

Dagens samfunn møter de unge med et krav om narsissistisk utvidelse, som skaper nye problemer:

Jeg'et ser sig ikke i så høy grad utsat for en restringerende, indsnævrende innskrænkning, men - derimod - for ekspansive, videregående fremadstræbende indre krav. Jeg'et vil ikke «for meget», men det når «for lidt».¹⁰

Individets frihet blir dets problem, for den gir grunnlag for en oppfatning om at mennesket skaper sin skjebne. Og dermed er det ens egen skyld om det går en dårlig. Ethvert menneske skal gjøre sine egne valg, uavhengig av autoriteter og slektsbånd. Dermed blir en sin egen lykkes smed.¹¹

Mens *skyld* var noe de fleste mennesker tidligere slet med (og vi kan tilføye, et problem en ofte møtte i sjelesorg), synes dette ikke å være det dominerende problem i dag. Skyldfølelse er knyttet til «overjeks-angst»: det har med forbud og moral å gjøre, og prøver å forhindre at en gjør eller vil gjøre noe ondt. Angsten knytter seg til straff og til å miste det elskede objektet. Når autoritet og moral svekkes, minskes skyldfølelsen. Narsissistisk angst derimot, sier Ziehe, må oppfattes som opplevelse av *skam*

d.v.s. som elementær angst for at ens egen selvagtelse kunne falde... Skam er angsten for *at være mindreværdig*... Den nye sosi-alisationstypes disponering for skam forekommer mig at være langt mer graverende end skyldproblematikken. Angsten for skammen fremtræder også som konkurranseangst, som autori-

tetsangst - men der er ikke nogen angst for afstraffelse (altså heller ikke en angst, der kan svækkes gjennom demonstrativ «mildhet»...)»¹²

En skulle tro at denne angsten kunne minske ved å senke forventningskravene. Men dette fører ikke uten videre til frigjøring fra skam. Tvertimot er der en risiko for at senkede krav snarere oppleves som krenkende, fordi det kan fremtre som en nedvurdering av ens egne omnipotensbehov.

Hvis Ziehe har rett, og mye erfaring fra sjelesorg kan tyde på det, er vi i ferd med å gå over fra en «skyldkultur» til en «skamkultur», noe som kan få ganske store konsekvenser også for oppfatning og opplevelse av menneskelig verdighet og kristendommens relevans.¹³

2.2.4 Frisetting i norsk sammenheng

Førsteamanuensis i pedagogikk Alfred Oftedal Telhaug anvender samme perspektiv på norske forhold. Telhaug bygger delvis på Ziehe, men også på andre forfattere og undersøkelser, både norske og utenlandske. I boka *Skolen som motkultur* (1987) påpeker han at norsk oppdragelse har gjennomgått betydelige forandringer i 70- og 80-årene. Hovedvekt i oppdragelsesideologien legges på trygghet. Det innebærer stor forsiktighet med å stille krav og med påpekning og tydelig rettleiding. Det har foregått et ideologisk skifte fra en borgerlig moral med verdier som selvkontroll, flid, plikt, utholdenhet, trofasthet etc. til vekt på selvutfoldelsesverdier (frigjøring fra autoritet, likhet, demokrati, autonomi), lystverdier (nyttelse, spenning, avveksling), og individualisme-verdier (kreativitet, spontanitet, selvrealisering).¹⁴

2.3 Noen refleksjoner

Frihet og autonomi er idealer som på mange måter er i pakt med det kristne menneskesyn. Men det er krevende idealer. Og det er tvilsomt om den sosialisering som foregår i det moderne samfunn faktisk rustet for virkelig autonomi. Dels starter mange livet med en mangel på nærhet og narsissistisk bekreftelse fra de(n) nærmeste omsorgsperson(er), og utsettes for skifte av omsorgspersoner de første leveårene (dagmammaer, barnehagepersonell). Dels har de møtt for lite motstand. En har trodd at mest mulig frihet som *middel* gir reell frihet som *mål*. Men et barn som får utfolde seg etter lystprinsippet og unngå det det ikke liker, vil i lengden få ekstremt trang handlingsradius. Det har lært seg til å la seg styre av sine impulser, ikke til å trosse ubehag og frykt og utvide sine grenser. Mye av dets potensiale vil lig-

ge ubrukt. Faktisk kan for mye frihet i oppveksten skape uselvstendighet og avhengighet. En slik stor grad av frihet fremmer heller ikke trygghet. For trygghet utvikles ikke ved ikke å møte motstand, men ved økt mestring. Heller ikke oppstår reell trivsel ved at en får alt en vil ha, men ved å kjempe med vanskelighetene og vinne. (I blant kan det å tape også være nødvendig for å få et realistisk bilde av seg selv og omverdenen.) Er målet sann frihet, må autoriteten riktignok arbeide mot sin egen opphevelse. Det kan den bare hvis de unge er rustet til å leve i de voksnes verden med alle dens krav og forvirrende muligheter. Ellers vil de sannsynligvis søke andre autoriteter.¹⁵

Det er også viktig å være oppmerksom på at samtidig som kravene til frihet og individuelle valg er økt, har vi utviklet en avhengighet av velferdssamfunnets «sikkerhetsnett». Vi vender oss til at institusjoner og instanser langt på vei skal ha ansvar for oss. Göran Bergstrand hevder i boka *Gud Fader i et faderløst sambälle* (1987) at svensk oppvekst er preget av «morsoppdragelse», karakterisert ved lite direkte utfordring, påpekning og konflikt, men med tilbaketrekning som straff (i motsetning til «farsoppdragelse», den gammeldagse, autoritære oppdragelse med tydelig markering av krav og direkte straff). Morsoppdragelse skaper ikke selvstendighet men avhengighet, sier han, og mener at i det samfunn vi har fått, preget av farsfravær både i bokstavelig og overført betydning, blir borgerne «søsken» som sjalu kjemper om «mors», dvs. statens, gunst i form av fordeler og understøttelser, og ikke ansvarsbevisste mennesker som tar vare på seg selv og sine og aktivt bidrar til fellesskapet. Det paradoksale i vårt samfunn er, om en setter det på spissen, at dels skal en ikke stille for store krav til individet, dels kreves det i praksis at en skaper sin egen posisjon og sitt eget verd, uten støtte i tidligere generasjoners mønstre. På lignende måte oppfattes samfunnet som en nødvendighet for å stille individets behov og for å regulere forholdet mellom individene, men ikke som selve menneskets vekstvilkår og viktigste utfoldelsessammenheng.

3. Hva betyr dette med tanke på misjonærutdannelsen?

3.1 Misjonærkandidatene

Unge mennesker som søker til misjonærtjenesten, er altså ikke bare voksne med god skolebakgrunn og ballast av idealisme og kristen tro. De er også preget av det samfunnet de er sosialisert i, om de kanskje ikke er dets mest typiske representanter. Dette er noe vi må ta i betraktning både i rekrutteringsfasen og i arbeidet med å forberede misjonærkandidater til tjeneste. Vi som bidrar til utdannelsen, kan

gjenkjenne flere av de trekk som Lasch og Ziehe peker på: skepsis til autoritet, stor vekt på personlig frihet og personlige valg. Vi kan gjenkjenne krav Ziehe hevder at moderne studenter stiller: om respekt, relevans og evidens¹⁶. Studentene stiller gjerne krav om at undervisning og studieplaner skal oppleves relevant, og at betydningen av det de lærer skal være umiddelbart innlysende for dem. De krever respekt, noe som er berettiget, men viser ikke alltid den samme respekt mot lærere og institusjoner. Samtidig som vi møter krav om frihet til egne valg, opplever vi i økende grad at studenter har problem med å velge. De er usikre på valg av utdanning, også etterat de har begynt, de er usikre på om de virkelig skal reise ut som misjonærer, mange utsetter plassering til framtidig arbeidssted. Det skjer oftere og oftere at utreise utsettes eller at kandidater trekker seg på et sent tidspunkt. Misjonsselskapet opplever økt press angående individuelle ordninger. Samtidig øker forventninger til hva misjonen skal ta seg av og ordne opp i. Der er liten forståelse for at spesielle ordninger for noen misjonærer fører til ulemper for andre (f.eks. at forandring av arbeidsperiode kan få konsekvenser for etterfølgerens forberedelse og arbeidssituasjon). Vi kan regne med at det også er økende tendens til usikkerhet på egen identitet og problemer med utholdenhet. En del av kandidatene kan ha dypere usikkerhet og manglende psykisk styrke.

Når de ferdig utdannede misjonærene så skal ut i en annen kultur, vil det være en meget krevende situasjon. Det dreier seg ikke bare om å kunne lære andre skikker og forstå annen tankegang, rent intellektuelt. Det kan bli et møte med mennesker som er tryggere i sin person, sin tilhørighet og også sin tro, enn en selv. Det er også et møte med andre mentale strukturer, og dermed andre reaksjoner og forventinger enn de en er vant til. Både min egen erfaring og undersøkelser jeg har lest, viser at forventningene kan være uklare, i blant doble. Ifølge psykiater Torleif Ruud, som har forsket på misjonærens psykiske helse, er det også et problem at en i en annen kultur ikke alltid får den respons og bekreftelse som en er vant til fra sin egen sammenheng. Ved mangelproblematikk, der en er vant til å styrke sin selvfølelse ved stadig bekreftelse fra omgivelsene, kan det oppstå alvorlige kriser.¹⁷

På denne bakgrunnen synes det klart at både for selve utdannelsens og innlæringens skyld og for den senere tjenesten er det av stor betydning at utdannelsen bidrar til å styrke de framtidige misjonærene personlig og åndelig. Det vil være av betydning å få fram ambivalenser og usikkerhet og gi mulighet for å bearbeide dem. Studentene bør møte utfordringer som stiller krav både til innordning og til selv-

stendighet, og som kan fremme trygghet på mestring. Og det vil være vesentlig å bygge bro mellom tro, teologisk innsikt og livsproblemer som vil møte en i liv og arbeid. Dette betyr at utdannelsen ikke må begrenses til *orientering om*, men *gi trening i*: å tenke teologisk om livsproblemer og enkeltkasus, å anvende lært kunnskap, å leve under press, å arbeide i fellesskap, å gi uttrykk for følelser og tanker etc. Vi bør tilstrebe at studentene opplever seg respektert og deres erfaringer tatt på alvor. Dette er viktige elementer i voksnes læringssituasjon. Samtidig må vi holde fast at krav til evidens og relevans ikke umiddelbart kan oppfylles, og at det kreves respekt for andres erfaringer og innsikt.

3.2 Misjonærtjenesten, en krevende tjeneste

Studiet av tverrkulturell kommunikasjon og undersøkelser gjort blant misjonærer viser at det vitterlig er forskjell på å flytte innen eget land og det å begi seg ut i en fremmed kultur. En del av de karakteristiske trekk ved misjonærtjenesten gjelder like mye *livssituasjon* som *arbeids-situasjon*:

- Misjonærtjenesten krever atskillelse fra nære slektninger og kjente miljøer.
- Den foregår vanligvis under andre klimaforhold og andre materielle levevilkår enn de vant, noe som virker inn på de daglige rutiner og kan bli betydelige stressfaktorer.
- Den foregår i en fremmed kultur, noe som virker inn både på dagligliv og på arbeidets strategi.
- En er avhengig av å bruke et eller flere fremmede språk.
- Høyst personlige faktorer som tro og gudsforhold skal være en vesentlig del av ens yrkesmessige identitet. (Dette siste gjelder jo for øvrig også kirkelig tjeneste her hjemme, men forsterkes ved at en på grunn av sitt fremmede utseende ikke kan skjule seg i mengden.)
- Tjenesten er på mange måter uforutsigbar.

I dagens misjonssituasjon kan tjenesten på den ene side bli atskillig mer krevende med hensyn til kunnskap og selvstendighet enn det en forventer. Det har også igjen vist seg at vi ikke har garanti mot krig og andre farer. På den annen side kan den bli mindre utfordrende enn forventet. En kan bli plassert som «assistent» for en stedegen leder, i en stilling med lite slingringsmann for personlig initiativ (i alle fall i første periode).

I 1985-86 gjennomførte Russel og Majorie Liechty, nyansatte konsulenter på administrasjons- og personalsiden i United Mission to Nepal, en spørreundersøkelse blant alle voksne misjonærer i UMN

(274 personer) om trivsel og frustrasjoner. Det framgår av undersøkelsen at det ikke er yrkesutøvelsen som volder problemer, men administrative og menneskelige forhold. I mange tilfeller burde dette kunne bedres. Men dels har det en tendens til stadig å dukke opp nye, uforutsette frustrasjonspunkter. Dels er det slik at jo mer vel-smurt misjonens organisasjonapparat er på feltet, jo mindre er den lokale kirkes innflytelse. Det vil aldri la seg gjøre å løse eller forhindre alle muligheter til berettiget frustrasjon.

De faktorene som her er nevnt, viser at misjonærtjeneste krever utholdenhet, fleksibilitet slik at en kan tåle overraskende og frustrerende situasjoner. Den krever indre trygghet til å bevare ro og håp i de «mangel-situasjoner» som uungåelig vil dukke opp. Og det trengs *selvstendighet* - så solid at en kan tåle å være «uselvstendig» for en tid, dvs. innordne seg, eventuelt også underordne seg om det kreves i den sammenhengen en blir plassert.

3.3 Faglige kvalifikasjoner

Når vi i akademiske kretser taler om faglige kvalifikasjoner, tenker vi oftest på det teoretiske området. Men faglighet i forhold til et yrke må være å ha tilegnet seg de forutsetninger yrket krever. For en som arbeider med mennesker, er innsikt i mellommenneskelige forhold og kontaktevne del av den faglighet som er ønskelig. Når vi skal gi misjonærene en utdanning, må vi ha dette klarest mulig i tankene. For best mulig å ruste til de holdninger som jeg har hevdet er nødvendige i misjonærtjenesten, må en i utdannelsen søke å fremme:

3.3.1 Selvinnsikt og stabilitet

Det kreves et visst mål av indre trygghet for å kunne tåle ytre usikkerhet. Det kreves en sunn selvfølelse for å kunne la være å markere seg selv dersom dette er ønskelig. Da det tar flere år å komme skikkelig inn i språk og samfunnsforhold, er det nokså urealistisk innenfor de fleste misjonæryrker å få gjort noe som «setter merke» i løpet av den første perioden på 3-4 år. Det er sannsynligvis ikke en gang ønskelig. Men denne mangelen på «resultat» fører ofte til motløshet og tærer på kreftene. Skal tro om det ikke også kan være fruktbart å se på utbrenningsproblematikk i dette lyset! Det er fundamentalt viktig at våre misjonærkandidater blir seg bevisst hva deres identitet er. Er det, ubevisst, den de vil ut for å skape? Og hvordan vil det da gå både med dem selv og arbeidet?

3.3.2 Nysgjerrighet og åpenhet

Nysgjerrighet på livet og interesse for å lære nye forhold å kjenne,

både som de framtrer i dag og deres historiske bakgrunn, er noe av en forutsetning for arbeid blant fremmede folkeslag. Det kreves også en *villighet til å lære*, en forståelse for at en ikke er utlært, men at de menneskene en kommer til, har krav på respekt som representanter for en gammel kultur med verdier som kanskje er misjonæren ukjent. En misjonsleder med lang erfaring både ute og hjemme, sa nylig: «Problemet med de unge misjonærene er ikke at de ikke kan nok, men at de tror de er verdensmestre.»

3.3.3 Ydmykhet

Villighet til å lære innebærer ydmykhet - overfor oppgaven og overfor dem en skal lære å kjenne. Men det trengs også ydmykhet for å tåle de mange situasjoner en nødvendigvis vil komme opp i, som en ikke behersker:

- Det er ydmykende å «bli som barn» fordi en ikke kan uttrykke seg skikkelig på det nye språket.
- Det kan oppleves ydmykende å få korreks for gal oppførsel, eller - om en ikke blir korrigert - først lang tid etter forstå hvor ille en har oppført seg.
- Det krever ydmykhet å gå inn i oppgaver hvor en nødvendigvis ikke alltid kan lykkes (snarere nesten er nødt til å mislykkes iblant), og hvor det hender at målsettingen må være så langsiktig at resultatene kanskje først kommer i neste generasjon - slik det ofte har vært i misjonshistorien.

Ydmykelser sårer og kan både gi motløshet og skamfølelse og for mange et sterkt behov for å hevde seg forat selvbildet kan gjenopprettes. Bare en sunn ydmykhet, bygget på erkjennelse av egen begrensning og trygg trossmessig forankring kan motvirke disse tendensene.

3.3.4 Bevissthet om egne forutsetninger

Det er viktig å ha et *bevisst* forhold til egne forutsetninger - både personlig og kulturelt. Innsats i en annen kultur krever derfor refleksjon over egne verdier og over sitt samfunns verdier, som bakgrunn for møte med andre samfunn og vurderingen av dem. Og det krever kjenskap til egne behov og reaksjonsmønstre.

3.3.5 Kunnskaper og teoretisk innsikt

Jo sterkere en står rent kunnskapsmessig, jo mer fleksibel vil en kunne være, f.eks. når det gjelder å utforme og gå inn i arbeidsoppgaver - enten det er innenfor jordbruk, undervisning, helsearbeid eller forkynnertjeneste. Snever fagkunnskap gir snever utfoldelsesramme.

Solid kunnskapsbasis bidrar også til personlig trygghet, selv om de to ikke må forveksles. Men det er viktig at kunnskapen blir bearbeidet og personlig tilegnet.

Det vi tidligere har nevnt om skyldkultur og skamkultur, er også et moment i denne sammenhengen. Både for den personlige vekst og for forståelsen av kirkens oppdrag som en tar del i, er det viktig å vinne innsikt i den bibelske tanke at menneskets grunnproblem er både lidelse og skyld. Det kan være interessant her å se det bibelske budskap som en korreksjon til narsissismen:

- Gud som Far gir mennesket tilhørighet og stabil, ubegrenset kjærlighet.
- Han setter det inn i en familie, menigheten, et felleskap som kan gi nærhet, støtte og hjelp.
- Han gir en forsterkning av selvbildet: Skapt i Guds bilde, gjenløst i Kristus.
- Her er en verdighet som ikke bygger på egne prestasjoner, men på tilhørighet, tilhørighet til et felleskap og til en person som har gjort store ting og som kaller meg for sin.
- Gud utfordrer til innsats i hans verden, og han gir grenser å brytes med og veiledning å gå etter
- Han gir det voksne mennesket frihet til egne valg, men er tydelig i sine retningslinjer for menneskelivet, ikke i detaljer, men i store trekk. Til verdigheten hører også ansvar.
- Noe av det karakteristiske for kristendommen er at en får være både voksen og barn på en gang.

3.3.6 Integreert tro

Sist, men ikke minst: en mest mulig integreert tro styrket av erfaringen av Guds nåde, og det troens vågesprang som *overgivelsen* er, en trosakt som må skje igjen og igjen, er kanskje den viktigste basis både for trivsel og funksjonsdyktighet.

4. En tjenesterettet utdanning

Når vi ser på de karakteristiske trekk ved misjonærtjenesten, ser vi at den krever kvalifikasjoner som ikke uten videre gis gjennom et tradisjonelt, norsk teologisk studium, heller ikke i de fleste andre yrkesutdannelse. Faglige kvalifikasjoner i vår forstand må innebære både *personlige*, *åndelige* og *kunnskapsmessige* elementer.

Hvordan kan vi fremme de kvaliteter tjenesten krever? Kan vi finne fram til momenter i utdannelsen som vil være særlig nyttige, eventuelt nødvendige for at misjonæren skal kunne fungere godt nok, både av hensyn til seg selv og til tjenesten? Vi kan bare gi et foreløpig svar.

De fleste av de seks punktene som er nevnt ovenfor, læres best i møte med livet selv. Desto viktigere er det at det legges opp til mulighet for slik læring i utdannelsen, gjennom praksisbolker, grupper og «laboratorieøvelser» som rollespill og kulturspill, utholdenhetstrening o.a. Studentene må trenes til å reflektere teologisk over de problemer de møter - i livet selv og gjennom case studies. De må bli vant til å kunne snakke om seg selv, ta vare på hverandre i et felleskap, og få trening i å takle konflikter. Dette må legges inn i utdannelsen. Det krever stadig refleksjon, arbeid og prøving fra lærernes side. Et nære samarbeid mellom lærerne enn det som har vært vanlig ved akademiske institusjoner, vil være en forutsetning for en god utvikling innen fagfeltet misjonærutdannelse.

5. Oppsummering.

Jeg har i denne artikkelen hevdet

- at kravene til misjonærtjeneste er store, og til dels andre enn i tidligere tider
- at sosialiseringmønstrene i vår kultur ikke er de som best er egnet til å fremme de egenskaper tjenesten krever.

En god misjonærutdannelse vil derfor forutsette:

- a. Bevissthet om at utdannelse er viktig.
- b. En klar målsetting utfra de forutsetninger studentene stiller med og de realiteter en ferdig kandidat skal inn i.
- c. Et stoffvalg som gir nødvendige kunnskaper og en metodisk innføring som kan fremme kritisk tenkning.
- d. En metodikk som svarer til målsettingen: arbeidsmodeller som fremmer de mål som er satt.

Dette vil være et langsiktig prosjekt og en stadig pågående prosess. Men det er viktig.

Noter

1. Jfr. Øyvind Eide: «Kall og krise», *Tidsskrift for Sjelesorg* nr. 4, 1982.
2. Ø. Eide: «Mennesker i Guds tjeneste». Ikke publisert arbeid fra 1978.
3. Foredrag holdt ved Trinity Evangelical Divinity School, Chicago, distribuert av NLM 1996.
4. Om denne tendensen innen forskningen skriver Bjørn Killingmo i to artikler: «Problems in psychoanalytic theory» I og II, *Scandinavian Journal of Psychology* 1985, 26, 53-73.
5. Framstillingen i det følgende bygger i hovedsak på J. Cullbergs framstilling i *Dynamisk psykiatri*, 1990. Temaet narcissisme har også vært tatt opp flere ganger i *Tidsskrift for Sjelesorg*: P.A. Dahl: «Narkissos og Kristus», nr. 4/82, B. Aspang: «Sjelesorg i møte med narcissistisk personlighetsforstyrrelse», nr. 4/94, A. Olivius: «Själavård med narcissistiska konfidenter», nr. 2/95.

6. Ifølge *objektrelasjonsteorien*, en nyere retning innen psykoanalytisk tradisjon, lever barnet normalt i den første tiden i en slags symbiose med moren, eller den som har morens plass, og opplever en «allmaktfølelse» ved at moren svarer på dets behov. Noe av «oppgaven» for det lille mennesket i løpet av de første leveårene er å lære å skjelne mellom seg selv og omsorgspersonen, og å kunne være fornøyd med seg selv uten å være allmektig.
7. *The Culture of Narcissism - American Life in an Age of Diminishing Expectation*, 1979. Det er interessant at denne populærvitenskapelige boka ble utgitt av Pax Forlag her hjemme (*Den narcissistiske kultur*, 1982, f.ø. oversatt av prof. Trond Berg Eriksen). Mange av Lasch's synspunkter vil kunne oppfattes som et forsøk på rehabilitering av tradisjonelle borgerlige idealer. Men han er radikal i den forstand at han i sin skarpe kritikk av det moderne vestlige samfunn søker å gå til roten, til de grunnleggende idealer samfunnet bygger på.
8. Den følgende framstilling bygger på Ziehes artikkel «At ville elske seg selv - uden at kunne», *Kontext* nr. 42, 1981 (på tysk 1979) og foredraget «Om narcissismens sårbarhed. Kulturelle frisættingsprocessers psykiske nedslag» i boka *Ungdom, sosialisasjon og narcissisme*, 1982 (tysk 1980). F.ø. henvises det til Ziehe og Stubenrauch: *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser*, 1983 (tysk 1982).
9. Owe Wikström har i boka *Om beliggheten*, 1990, anvendt samme tankegang om utviklingen av den tiltagende privatiseringen av religiøsitet, s. 87 - 99.
10. Ziehe 1979/81, s. 69.
11. Ziehe hevder at frihetsidealet fører til at mange mødre opplever barnet som et bånd, og derfor har ambivalente følelser overfor det. Dette fører til mangelfull narcissistisk forsterkning. Mange ungdom har derfor et svakt selv å møte samfunnets nye «krav» med. Ziehe 1980/82, s. 38.
12. Ziehe 1979/81, s. 68. - Som kontrast kan det nevnes at den nigerianske forfatterinnen Buchi Emecheta, som har levd mange år i England, hevdet på et seminar her i landet - til manges overraskelse - at afrikanske barn (også piker) hadde større selvbevissthet enn europeiske. Hun nevnte to grunner: 1) God tilgang på voksenkontakt. Særlig slektens kvinner viste ved den tid de ga barna, hvor verdifulle disse var. 2) Som barn ble de stadig minnet om bedrifter i slekten. Deres selvfølelse ble bygget på, ikke nødvendigvis egne prestasjoner, men å høre til en slekt som hadde fostret en stor mann.
13. Jfr. artikkelen «Forlat oss vår skyld» av L.G. Engedal, *Kirke og Kultur*, 1988.
14. Telhaug henviser her til Wolfgang Brezinka, som i behandling av empirisk materiale i Tyskland (1984) påviser en overgang fra *plikterverdier* til *lystverdier*.
15. Erling Lars Dale, i *Oppdragelse, ideologikritikk og pedagogikk*, 1986, refererer til tyskeren Langeveld og sier: «Uten autoritetsutøvelse i oppdragelsen blir ikke barnet selv voksent. Barnet oppnår ingen frihet ved å bli overlatt til seg selv», s.53. En kan si at manglende autoritetsutøvelse lett fører til kaos og vilkårlighet.
16. I artikkelen «Handler ungdomsdebatten om de unge?», *Ambivalenser og mangfoldighet*, 1989 (på tysk 1989).
17. Seminar på Misjonshøgskolen 1987

Mette Bagge, f. 1944, cand.philol. 1972, ped.sem. 1973, Menighetsseminar i Oslo 1967-68, pedagogikk grunnfag 1985. Misjonær i Tanzania 1974-81. Hospitant ved Institutt for Sjelesorg 1990-91. Fra 1983 amanuensis ved Misjonshøgskolen. Kursleder for «Kristendom og Misjon», misjonærforberedende utdannelse for lekfolk.

Educating people for missionary service.

From the very beginning the Norwegian Missionary Society has stressed the importance of educating missionaries before sending them abroad. Through the years this education has been developed according to modern academic standards. But academic training is not enough to equip young people for the task. Western society has changed essentially during the latter decades, and there is strong evidence that the cultural changes influence the structure of mind of the new generations. On the basis of the psychological theory of narcissism, and its use by scholars from various fields, the article argues that the new generations are not as fit for the strain of missionary life as the pioneer generation. Institutions educating missionaries have to take this into account, seeking to strengthen the candidates personally and spiritually. An adequate training cannot be limited to *knowledge about*, it must also consist of *training in* activities that promote personal awareness, humility, cooperation, endurance, and theological reflection on experienced life.